УДК 342:124.5

DOI <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019.11-2.09>

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА)

Радишевська Олеся Ростиславівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного
права
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка),
суддя
(Касаційний адміністративний суд
у складі Верховного Суду,
м. Київ, Україна)

Стаття присвячена аналізу питань, пов'язаних із долученням України до європейського простору вищої освіти, характеристиці інструментів європеїзації юридичної освіти, зокрема в діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Зазначено, що європеїзація є багатовекторним процесом, який має на меті зміну ментальності сучасної суспільної свідомості в напрямі сприйняття європейських цінностей, норм, підходів, інститутів, стандартів і принципів, почуття належності до єдиного європейського соціального, культурного, правового просторів. Чинниками європеїзації вищої освіти є: створення єдиного для всієї Європи ринку праці, для чого усуваються перепони для академічного і професійного визнання; орієнтація на глобалізацію як основу професійної підготовки майбутніх юристів; поглиблення відносин «Україна – Європейський Союз». Наголошено, що формування та розвиток єдиного європейського простору вищої освіти є метою низки програм, як-от Еразмус Мундус, Еразмус+, Темпус та ін. Автором звертається увага читачів на те, що європеїзація вищої освіти означає здійснення інтеграції національних систем освіти в єдиний європейський освітній простір, заснований на такій саморефлексії національних систем освіти, яка, ґрунтуючись на національній ідентичності та своєрідності, охоплює європейську свідомість, культуру, менталітет, мораль і цінності. Як підсумок зазначено, що розвиток і запровадження інструментів «м'якої» європеїзації юридичної освіти тісно пов'язані з тенденціями, властивими сучасній європейській освіті, яка не може стояти осторонь від процесу глобалізації, європейської інтеграції, стандартизації та зближення між різними європейськими країнами. Метою модернізації вищої освіти в Україні є поєднання гуманістичних традицій та європейського досвіду виховання особистості, здатної до активних самостійних дій в умовах перетворення застарілої системи вищої освіти до стану європейської інноваційної, що відповідатиме запитам і потребам сучасного глобалізованого суспільства.

Ключові слова: європеїзація, європейський простір вищої освіти, юридична освіта, академічна мобільність, європейські стандарти.

**THE EUROPEAN HIGHER EDUCATION AREA
AS A FACTOR OF EUROPEANIZATION OF LEGAL EDUCATION
(THE EXAMPLE OF TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV)**

Radyshevska Olesia Rostyslavivna,
PhD in Law,
Associate Professor of Department
of Administrative Law
(Taras Shevchenko National University
of Kyiv, Kyiv, Ukraine),
Judge
(Administrative Court of Cassation
at Supreme Court, Kyiv, Ukraine)

The article is devoted to the analysis of issues related to Ukraine's accession to the European Higher Education Area, the characterization of the instruments of soft Europeanization of legal education at Taras Shevchenko National University of Kyiv. It is stated that Europeanization is a multi-vector process that aims to change the mentality of the modern social consciousness towards the perception of European values, norms, approaches, institutions, standards and principles, a sense of belonging to a single European social, cultural, legal space. The factors behind the Europeanisation of higher education are: the creation of a single labor market across Europe, which eliminates the obstacles to academic and professional recognition; focus on globalization as a basis for the future professional training of future lawyers; deepening Ukraine-EU relations. It is emphasized that the formation and development of the European Higher Education Area has become the target of a number of programs such as Erasmus Mundus, Erasmus +, Tempus and more. The author draws the readers' attention to the fact that Europeanization of higher education means the integration of national education systems into a single European educational space, based on such self-reflection of national education systems, which based on national identity and originality, covers the European consciousness, culture, mentality, morals and values. As a result, the development and implementation of «soft» instruments of Europeanization of legal education are closely linked to trends occurring in modern European education, which cannot stand apart from the process of globalization, European integration, standardization and rapprochement between different European countries. The aim of the modernization of higher education in Ukraine is to combine humanistic traditions with European experience in the education of young people, capable to act independently in the conditions of transformation of higher education system into a state of innovative one that will meet the needs of modern globalized society.

Key words: Europeanization, European Higher Education Area, Legal Education, Academic Mobility, European Standards.

Постановка проблеми. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, передбачає реалізацію двох програм розвитку держави та 62 реформ, серед них і реформу освіти. Натепер активне реформування вже розпочато, зокрема в освітній галузі. Так, нововведення Закону «Про вищу освіту» вважаються прогресивною системною реформою у сфері вищої школи в Україні. Окрім того, розбудова європейського освітнього простору, передусім європейського простору вищої освіти (далі – ЄПВО), стала одним із найуспішніших освітніх проєктів Європейського Союзу (далі – ЄС) за весь період існування цієї організації. Набули логічного завершення процеси структурної трансформації національних систем вищої

освіти більшості європейських країн на засадах єдиної європейської моделі, що визначається формулою «бакалавр – магістр – доктор філософії». Запроваджено європейські норми навчального процесу, трансферу його складових частин на засадах ECTS. Увійшла у практику діяльності європейських систем вищої освіти Рамка кваліфікацій ЄПВО, набув чинності Додаток до диплома про вищу освіту європейського зразка. На часі завершення реалізації ще одного важливого завдання розбудови ЄПВО – формування європейського виміру забезпечення якості вищої освіти, що передбачає інтернаціоналізацію стандартів внутрішнього та зовнішнього забезпечення вищої освіти, надання міжнародного виміру діяльності відповідних агенцій [1, с. 5].

Необхідно підкреслити, що питання розвитку якості освіти є складовою частиною соціальної політики ЄС, що має на меті сприяння зайнятості населення, поліпшення життя й умов праці, забезпечення соціального захисту, встановлення партнерських відносин між сферою бізнесу, публічною службою та фізичними особами, зокрема тими, що лише набувають професійних умінь і навичок, тобто у сфері підготовки фахівців.

Така європеїзація є багатовекторним процесом, який має на меті зміну ментальності сучасної суспільної свідомості в напрямі сприйняття європейських цінностей, норм, підходів, інститутів, стандартів і принципів, почуття належності до єдиного соціального, культурного, правового, безпекового, освітнього просторів. Загалом, європеїзація вищої освіти означає здійснення інтеграції національних систем освіти в єдиний європейський освітній простір, заснований на такій саморефлексії національних систем освіти, яка, ґрунтуючись на національній ідентичності, охоплює європейську свідомість, культуру, менталітет, мораль і цінності. Чинниками європеїзації вищої освіти є: створення єдиного для всієї Європи ринку праці, для чого усуваються перепони для академічного і професійного визнання; орієнтація на глобалізацію як основу професійної підготовки майбутніх юристів; поглиблення відносин «Україна – Європа». Тенденція до європеїзації вищої освіти поширилася з моменту підписання Угоди про заснування ЄС і є однією із провідних цілей у Болонській декларації, у якій було сформульовано основні завдання процесу змін, підтверджено його спрямованість на реалізацію стратегічної мети – формування європейського простору вищої освіти (*The European Higher Education Area*) [2].

Європеїзація освіти – це створення єдиної системи освітніх стандартів. Європейська комісія із 2006 р. пропонує свою підтримку вищої освіти в рамках партнерських зв'язків між університетами в межах ЄС та рештою світу. Ці партнерства передбачають стипендії для студентів з-за меж ЄС на навчання в європейських університетах. Із 2006 р. приблизно 400 млн доларів США було витрачено на встановлення 65 партнерств, з його власного вебсайту, приблизно 12 тис. студентів та співробітників з обох сторін отримали користь від цих субсидій. Програма ЄС Еразмус+ (*Erasmus+*), що діє протягом 2014–2020 рр., як очікується, розширить цю програму. Семирічна програма матиме бюджет 14,7 млрд євро, що на 40% більший, якщо порівнювати з поточним рівнем витрат, відображаючи прихильність ЄС до інвестування у сферу освіти. Еразмус+ дасть змогу понад 4 млн європейців навчатися, тренуватися, набувати досвід роботи і бути волонтерами за кордоном [3].

Ступінь наукової розробки проблеми. Дослідження процесу європеїзації юридичної освіти в контексті розбудови європейського простору вищої освіти має міждисциплінарний характер, оскільки лежить на перетині предметних полів європеїстики, соціології, філософії, педагогіки, політології та юриспруденції. Зокрема, теоретичні та практичні засади європеїзації вищої освіти та побудови європейського простору вищої освіти були предметом досліджень багатьох закордонних учених, серед яких: Х. Біркенс, Л. Боллер, М. Гейбл, Дж. Найт, А. Корбетт, Д. Крістофферсен, Дж. Гудзик,

П. Скотт, У. Тайхлер, П. Уолш та ін. Цій проблемі присвятили свої праці і вітчизняні вчені: В. Андрущенко, В. Бугров, Л. Губерський, Ю. Ващенко, Т. Добко, О. Заболотна, В. Зінченко, В. Кремень, П. Кряжева, В. Луговий, С. Ніколаєнко, А. Сбруєва, І. Степаненко, І. Сікорська, Ю. Рапкевич тощо.

Метою статті є дослідження основних аспектів створення європейського простору вищої освіти і долучення до нього України, аналіз інструментів «м'якої» європеїзації юридичної освіти на прикладі діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Результати дослідження. Завдання розвитку «європейського виміру вищої освіти» було сформульовано в основоположному документі Болонського процесу – Болонській декларації (*The European Higher Education Area*). У цьому документі зазначено, зокрема, що перспектива розвитку Європи «ґрунтується і зміцнюється її інтелектуальним, культурним, соціальним і науково-технологічним вимірами». Шляхами формування європейського виміру вищої освіти в Болонській декларації було названо врахування розвитку навчальних планів, міжінституційного співробітництва, схем мобільності, спільних програм навчання, практичної підготовки і наукових досліджень. У документі задекларовано також завдання «сприяння європейському співробітництву в забезпеченні якості з погляду розробки сумірних критеріїв і методологій» [2]. Зазначимо, що рішення України приєднатися до Болонського процесу ухвалено 19 травня 2005 р. на конференції міністрів освіти країн Європи і є, на наш погляд, проявом «жорсткої» європеїзації національного права, адже це вплинуло на реформування національного адміністративного законодавства у сфері освіти та запровадження широкомасштабної реформи в цьому напрямі.

Водночас підтримку процесів формування європейського виміру вищої освіти підтверджено і в документах самітів BFUG, тобто в деклараціях, ухвалених у Празі (*Towards the European Higher Education Area*, 2001 р.), Берліні (*Realising the European Higher Education Area*, 2003 р.), Бергені (*The European Higher Education Area – Achieving the Goals*, 2005 р.), Єревані (*Yerevan Communiqué*, 2015 р.), де було проголошено про завершення формування європейського виміру забезпечення якості вищої освіти (див.: [1, с. 33]). Зрозуміло, що питання європеїзації вищої освіти напряму пов'язане з феноменом європеїзації юридичної освіти і, як наслідок, процесом викладання окремих адміністративно-правових дисциплін тощо.

Основною метою ЄПВО є розвиток вищої освіти в 48 державах-членах, що приєдналися до Болонського процесу (Європейська комісія є окремим членом), що ґрунтується на академічній свободі, інституційній автономії та участі студентів і викладачів в управлінні вищою освітою; сприянні якості, економічній привабливості та соціальній згуртованості; заохоченні студентів і викладачів вільно переміщатися (бути мобільними); розвивати соціальний вимір вищої освіти; сприяти працевлаштуванню випускників і навчанню впродовж життя; розвивати у студентів і співробітників відчуття активних членів академічної спільноти; бути відкритими і співпрацювати з вищою освітою в інших частинах світу. Серед функцій ЄПВО виділяють такі, як: координація структурних реформ між урядами; запровадження системи зрозумілих і порівнянних ступенів (трициклова система); забезпечення прозорості щодо змісту навчання за допомогою кредитів Європейської системи трансферу і накопичення кредитів (далі – ЄКТС) і Додатка до диплома; визнання кваліфікацій (ступенів і періодів навчання); створення загального європейського розуміння забезпечення якості; запровадження Рамки кваліфікацій вищої освіти ЄПВО [4, с. 12–13].

На думку дослідників, європеїзація освіти охоплює кілька рівнів: глобальний, регіональний (наднаціональний), національний, міжінституційний, інституційний

та індивідуальний. Глобальний вимір: програми інтернаціоналізації вищої освіти, здійснювані в контексті освітньої політики міжнародних організацій (ОЕСР, ЮНЕСКО, СБ, СОТ). Сутність програм цих організацій полягає в розробці міжнародних стандартів якості транскордонної освіти, юридичних і етичних норм міжнародної торгівлі освітніми послугами, етичних кодексів здійснення наукових досліджень, критеріїв рейтингової оцінки діяльності університетів тощо. Регіональний вимір: регіональні стратегії інтернаціоналізації національних систем вищої освіти, що є складовою частиною широкої політики нового регіоналізму, який передбачає поглиблення соціально-економічної, політичної та культурно-освітньої інтеграції в межах геополітичних регіонів світу (регіональні стандарти якості вищої освіти, міжнародні регіональні університети, програми мобільності суб'єктів академічної діяльності та навчальних програм тощо). Національний вимір охоплює чотири типи національних стратегій інтернаціоналізації вищої освіти: досягнення взаєморозуміння, що найбільше характерне в межах Європейського Союзу (прикладом може слугувати Програма ЄС Еразмус+); отримання прибутку, що є пріоритетним, наприклад, для розвинених англomовних країн (США, Великобританія, Австралія), які є лідерами на глобальному ринку міжнародної освіти; кваліфікованої міграції, до якої вдаються, зокрема, деякі «сивіючі» суспільства Західної Європи; нарощування інтелектуального потенціалу, що є пріоритетом економік Китаю, Індії, Бразилії, які швидкими темпами ідуть уперед. Міжінституційний вимір: програмна мобільність, міжнародні дослідницькі й експертні мережі, твінінгові та франчайзингові форми академічного співробітництва тощо. Інституційний вимір: надання міжнародного й інтеркультурного виміру змісту освіти, викладанню та науковим дослідженням, здійснюваним в університеті (зовнішня і внутрішня мобільність студентів, викладачів, науковців). Індивідуальний вимір: індивідуальна академічна та професійна мобільність студентів і академічного персоналу; формування інтернаціональної особистості громадянина світу, що є інтелектуально, морально й естетично відкритим до неупередженого сприйняття людей та досвіду інших культур [5, с. 89].

Говорячи про «європейський вимір» юридичної освіти, можна виділити декілька секторальних сегментів реформ, які досягаються за допомогою інструментів «м'якої» європеїзації, передбачають реалізацію цілей європейського простору вищої освіти. Розглянемо їх на прикладі діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

1. *Оволодіння учасниками освітнього процесу європейськими мовами.* Так, ще у 2010 р. було створено Центр іноземних мов, завданням якого є надання послуг із вивчення сучасних іноземних мов для вдосконалення мовної компетенції студентів, мовної професійної та комунікативної компетенції викладачів, підтримки міжнародної мобільності студентів і викладачів, підвищення загального рівня володіння сучасними іноземними (18) мовами [6]. Також на юридичному факультеті у 2012 р. створено кафедру іноземних мов, що передбачає узгодження системи викладання іноземних мов на юридичному факультеті з міжнародними стандартами і сучасними потребами, забезпечення студентам доступу до ефективних засобів оволодіння мовами, підвищення якості навчального процесу в галузі отримання фахово спрямованих мовних знань.

Іншою ініціативою підвищення рівня знань європейських мов серед студентів і викладачів є проведення мовних курсів представниками (носіями мови) центрів іноземного права. Відзначимо, що на юридичному факультеті діють такі навчальні і наукові центри: Американський центр загального права, Навчально-науковий центр романського права, Центр німецького права, Центр польського права, Центр проблем імплементації європейського соціального права. Наприклад, Центр польського права

(*Centrum Prawa Polskiego*) є підрозділом юридичного факультету з листопада 2015 р., створений для налагодження постійних академічних зв'язків і здійснення спільних дослідницьких, навчальних проєктів між юридичним факультетом університету та закладами вищої освіти Польщі (станом на 2020 р. було укладено 24 угоди про міжнародну співпрацю). На базі цього Центру також функціонує Представництво Центру досліджень польської правової доктрини Варшавського університету, а також довгостроковий академічний проєкт «Школа польського права» [7].

2. *Визнання дипломів навчальних закладів усіх країн-членів європейського простору вищої освіти.* Європейська політика в галузі освіти також пов'язана із запровадженням програм подвійного дипломування з європейськими партнерами. Так, на юридичному факультеті разом з Університетом імені Миколаса Ромеріса (Литовська Республіка) уже декілька років існує англomовна програма подвійного дипломування за спеціальністю «Правове регулювання публічного адміністрування та права людини», за напрямом підготовки «Правознавство». Освітня програма для студентів-магістрів охоплює питання діяльності публічної адміністрації, права інтелектуальної власності, приватного права, охорonoооздоровчого права [8].

3. *Залучення до навчального процесу іноземців – представників закладів вищої освіти з європейських країн.* Так, у межах діяльності Центру польського права на постійній основі працює викладач із Республіки Польща – доктор права Б. Панковска-Л'єр (*B. Pankowska-Lier*), викладачами Школи польського права є науково-викладацький склад Факультету права й адміністрації Варшавського університету. Водночас на кафедрі адміністративного права і в Центрі німецького права працює доктор права Б. Шлоер (*B. Shloer*) – довгостроковий DAAD-доцент, який проводить лекції та практичні заняття зі спецкурсів «Порівняльне адміністративне право», «Європейські правові стандарти діяльності публічної адміністрації» тощо.

4. *Обмін інформацією та досвідом з питань освіти.* Важливо зазначити, що його формування та розвиток – мета низки програм, як-от Еразмус Мундус, Еразмус+, Темпус, проєкту «Освіта для лідерства, інтелігентності та розвитку таланту» (*ELITE – Education for Leadership, Intelligence and Talent Encouraging*) тощо. Так, у межах Міжнародного тижня Програми ЄС Еразмус+, із 4 по 8 листопада 2019 р. в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка було проведено низку заходів, під час яких було представлено загальну структуру Програми у сфері вищої освіти; правила участі в конкурсах цієї Програми за напрямом КА1: Академічна мобільність (навчальна мобільність); участь у кредитній мобільності; рекомендації з підготовки до конкурсу на навчання за спільними магістерськими та докторськими програмами [9].

5. *Активізація мобільності учасників освітнього процесу.* Сьогодні активізація академічної та наукової мобільності, проголошена Болонською декларацією про європейський простір вищої освіти, стала відмітною рисою розвитку освітніх систем у ХХІ ст. Передісторія Болонського процесу містить укладання низки важливих політичних документів, які уможливили його ініціювання та розвиток, серед них: Конвенція про визнання кваліфікацій, пов'язаних із вищою освітою в європейському регіоні (т. зв. Лісабонська конвенція), головною метою якої стало формування правового поля європейської вищої освіти й унормування процесу визнання документів про освіту (кваліфікації) на міжнародному рівні (*Convention on the Recognition*, 1997 р.); Сорбонська декларація, у тексті якої запропоновано створити Європейський простір вищої освіти та визначено інструменти реалізації цього стратегічного задуму (*Sorbonne Declaration*, 1998 р.); Велика хартія університетів (*Magna Charta Universitatum*, 1998 р.), що окреслює фундаментальні принципи і моральні норми, якими мають керуватися університети, щоб забезпечити інноваційний розвиток освіти й суспільства загалом [1, с. 34].

Важливим для цього є проведення Паризького саміту BFUG (Групи супроводу Болонського процесу, 2018 р.) [10].

У документах ЮНЕСКО розвиток академічної мобільності трактується як найкоротший шлях до побудови єдиного європейського простору вищої освіти. Так, після укладення Болонської декларації з'явилися нові інструменти й ініціативи, що сприяють реалізації цілей формування загального європейського простору вищої освіти, причому наднаціональні, національні й інституціональні. У Болонській декларації вперше було позначено необхідність взаємного обміну інформацією та документацією між європейськими університетами, а також збільшення спільних наукових проєктів як основних засобів постійного прогресу знань. З такою метою вони повинні стимулювати мобільність викладачів і студентів.

«Академічна мобільність» – це термін, що означає забезпечення отримання додаткових знань для студентів, аспірантів, викладачів вишів за кордоном. Згідно з Положенням, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України «Про порядок реалізації права на академічну мобільність», міжнародна академічна мобільність – академічна мобільність, право на яку реалізується вітчизняними учасниками освітнього процесу у вищих навчальних закладах (наукових установах) – партнерах поза межами України, а також іноземними учасниками освітнього процесу у вітчизняних вищих навчальних закладах (наукових установах) [11]. На думку Г. Барнетта (G. Barnett), це – «академічна подорож», що охоплює не тільки фізичні рухи, а й віртуальну подорож у кіберпросторі в різних галузях знань [12, с. 353].

Формами академічної мобільності для учасників освітнього процесу є: навчання за програмами академічної мобільності; мовне стажування; наукове стажування; участь у спільних проєктах; викладання; наукове дослідження; наукове стажування; підвищення кваліфікації [11]. Зокрема, Центр польського права протягом 2017–2019 рр. у співпраці із закладами вищої освіти Польщі надав можливість своїм студентам, магістрантам й аспірантам, а також професорсько-викладацькому складу пройти наукове «Стажування для вдосконалення» у Варшавському університеті, бути членами спільних наукових проєктів, як, наприклад, «Спільна польсько-українська наукова спадщина Л. Петражицького», «Ю. Панейко – українсько-польський адміністративіст», продовжити професійну кар'єру, брати участь у короткострокових освітніх або науково-дослідних програмах [13].

6. *Участь у міжнародних науково-практичних заходах.* Болонська декларація спрямована на розвиток загальносвітових тенденцій освіти. Приєднання України до Болонського процесу сприяло модернізації вищої освіти, відкрило додаткові можливості для участі студентів і викладачів українських вишів у міжнародних науково-практичних конференціях, круглих столах, наукових семінарах, що проходять в університетах європейських країн. Так, Центр польського права здійснює організаційну підтримку учасників таких міжнародних заходів, друк результатів спільних наукових досліджень та їх оприлюднення, зокрема з Варшавським університетом, Ягеллонським університетом у Кракові, Вроцлавським університетом, Університетом Марії-Скłodовської в Любліні, Лодським університетом, Жешівською вищою школою права й адміністрації [13].

Академічна мобільність у системі вищої освіти України розвивається відповідно до світових тенденцій. Однією з них є інтернаціоналізація вищої освіти. Інтернаціоналізація має величезний вплив на сучасне політичне, економічне і культурне життя. Цей масштабний процес суттєво впливає і на заклади вищої освіти, оскільки університети є досить чутливими до міжнародних подій, які сприяють інтернаціоналізації ключових суспільних галузей. Щодо визначення самого терміна «інтернаціоналізація», то наведемо, зокрема, тлумачення Дж. Найта (J. Knight): «Це процес впровадження

міжнародного аспекту в дослідницьку, освітню й обслуговуючу функції вищої освіти» [14, с. 59]. Процес інтернаціоналізації тісно пов'язаний із розвитком академічної мобільності, яка сприяє вдосконаленню освітнього процесу в сучасному університеті. Реформи, що відбуваються в системі освіти, є невід'ємною частиною процесу інтернаціоналізації. Як глобальні гравці, вищі навчальні заклади сприяють формуванню цього процесу і водночас перебувають під його впливом і відповідно повинні адаптувати свої структури.

Отже, основним завданням у сфері реформування вищої освіти повинно стати запровадження основних принципів і стандартів європейського освітнього та культурного просторів. Адже освіта має утверджувати не тільки національну, але й європейську громадянськість, бути відкритою для взаємозбагачення культур, культивуючи діалог між ними. Українська культура й освіта збагатилися у процесі культурогенезу цінностями інших культур. Зберігаючи національний дух, національну ментальність з її домінантою емоційно-духовної сфери над раціональною, вони відкриті для надбань на шляху особи до національної і європейської громадянськості [15, с. 200]. Європеїзація освіти, європейський вимір навчальних програм є відповіддю на запитання: як без знання, що таке Європа, молодь підтримуватиме ідею про те, що Україна повинна стати частиною ЄС? З огляду на поставлене запитання важливо наголосити, що на зміцнення європейської ідентичності також впливає міждержавний обмін студентами. Як уважає А. Фавелл (A. Favell), європейці, які змінили країну проживання, мають сильніші почуття європейської ідентичності, ніж решта населення [16].

Висновки. Отже, розвиток і застосування інструментів європеїзації вищої освіти, що запроваджені в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка цілком відповідають тенденціям, властивим сучасній європейській освіті. Ці тенденції відображені в положеннях Болонської декларації, відповідно до яких здійснюються реформи у сфері вищої освіти. Програми у сфері освіти європейських регіональних організацій (зокрема, ЄС, Ради Європи й ОБСЄ) дедалі частіше відповідають на виклики процесів глобалізації та європеїзації. Адже глобалізація ставить перед університетами завдання підготовки фахівців в умовах інтегрованих ринків праці, єдиних кваліфікаційних рівнів тощо. Ринково орієнтована вища школа потребує змін навчальних програм, скорочення обсягу універсальної гуманітарної освіти, посилення професійного, спеціалізованого навчання. З огляду на це, освіта не може стояти осторонь від процесу європеїзації, загальної інтеграції, стандартизації та зближення між різними країнами світу.

Саме тому метою модернізації вищої освіти в Україні є створення такої моделі освітнього процесу, у якій би оптимально поєдналися найкращі вітчизняні і європейські надбання. Поєднання гуманістичних традицій вітчизняної освіти та закордонного досвіду виховання особистості, здатної до активних самостійних дій, дозволить створити динамічну, мобільну, конкурентоспроможну модель освітньої системи [17, с. 8]. Важливими натеper є перетворення застарілої системи вищої освіти, притаманної минулому, до стану інноваційної європейської, що відповідатиме запитам і потребам сучасного глобалізованого суспільства.

Список використаних джерел:

1. Формування європейського виміру забезпечення якості вищої освіти в контексті інтернаціоналізації освітнього простору : монографія / за заг. ред. А. Сбруєвої. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2019. 254 с.
2. Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» (Болонська декларація) від 19 червня 1999 р. База даних «Законодавство

України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_525 (дата звернення: 02.01.2020).

3. Erasmus+. The new EU programme for Education, Training, Youth, and Sport for 2014–2020. URL: http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/discover/index_en.htm (дата звернення: 02.01.2020).

4. Димань Т., Боньковський О., Вовкогон А. Європейський простір вищої освіти та Болонський процес : навчально-методичний посібник. Одеса : НУ «ОМА», 2017. 106 с.

5. Сбруєва А. Інтернаціоналізація вищої освіти: пріоритети комплексної стратегії Європейського Союзу. *Вища освіта України*. 2013. № 3. С. 89–95.

6. Центр іноземних мов при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. URL: <http://www.univ.kiev.ua/ua/departments/ucfl/> (дата звернення: 02.01.2020).

7. Юридичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: <http://www.univ.kiev.ua/ua/departments/law/> (дата звернення: 02.01.2020).

8. Програми спільного та подвійного дипломування. *Київський національний університет імені Тараса Шевченка* : вебсайт. URL: http://mobility.univ.kiev.ua/?page_id=73&lang=uk (дата звернення : 02.01.2020).

9. Програма Європейського Союзу ERASMUS+. URL: <https://erasmusplus.org.ua/povyny/2552-mizhnarodnyi-tyzhden-erazmus-v-ukraini-4-81119.html> (дата звернення: 02.01.2020).

10. Паризьке комюніке. Париж, 25 травня 2018 р. Міністерства освіти і науки України : вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/06/06/12/paris-communiqueenua2018.pdf> (дата звернення: 02.01.2020).

11. Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність, затвердж. постановою КМУ від 12 серпня 2015 р. № 579. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF> (дата звернення: 02.01.2020).

12. Barnett G. A., Wu R. Y. The International Student Exchange Network: 1970 & 1989. *Higher Education*. 1995. Vol. 30. № 4. P. 353–368.

13. Підсумок дворічної співпраці між факультетом права та адміністрації Варшавського університету і юридичним факультетом Київського національного університету імені Тараса Шевченка / за ред. О. Радишевської. Варшава ; Київ, 2019. 73 с.

14. Knight J. Internationalization Brings Important Benefits as Well as Risks. *International Educator*. 2007. Vol. 16. № 6. P. 59–62.

15. Яцейко М. Демократизація освіти: аналіз основних чинників. *Мультиверсум : філософський альманах*. Київ : Центр дух. к-ри, 2006. № 56. С. 199–209.

16. Favell A. The Europeanisation of Everyday Life: Cross-Border Practices and Transnational Identifications Among EU and Third Country Citizens, EUCROSS 2011. URL: https://pure.au.dk/ws/files/53643017/EUCROSS_D2.1_State_of_the_Art.pdf (дата звернення: 02.01.2020).

17. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: монографія / за заг. ред. Ф. Ващука. Ужгород : ЗакДУ, 2011. 560 с.